

Asia: VN/7196/2021

## **Lausuntopyyntö naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja sen valmistelun rangaistavuuden selkeyttämistä, tapon syyteoikeuden vanhentumista ja lapsensurman kumoamista koskevasta HE-luonnoksesta**

### Lausunnonantajan lausunto

#### **1. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomista koskevat kommentit ja huomiot**

Väkivaltarikoksia koskevaan rikoslain 21 lukuun esitetään lisättäväksi naisen sukuelinten silpomista (6 b §) ja naisen sukuelinten silpomisen valmistelua (6 c §) koskevat rikosnimikkeet ja tunnusmerkistöt, joita sovellettaisiin erityissäännöksinä pahoinpitelytunnusmerkistöjen sijasta konkurrenssitilanteissa.

Luonnostellun erillissäätelyn tarpeellisuutta on arvioitu useita kertoja aikaisemminkin. Tarpeesta säätää erityinen rangaistussäännös tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisesta on keskusteltu jo 1990-luvulla somalitaustaisen väestön maahanmuuton yhteydessä. Kysymys oli myös näkyvästi esillä Istanbulin sopimuksen kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä (HE 155/2014 vp, s. 52).

Erilliskriminalisointien tarvetta arvioitiin viimeksi lakivaliokunnassa kansalaisaloitteen KAA 1/2019 vp käsittelyn yhteydessä. Mietinnössään (LaVM 6/2020 vp, s. 13) lakivaliokunta päätyi katsomaan, että vaikka Suomessa on jo 1990-luvulta lähtien katsottu, että rikoslain pahoinpitelyä koskevat säännökset ovat riittäviä kattamaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ja niiden on katsottu täyttävän kansainväliset velvoitteet kriminalisoida silpominen, nykytilaa on aiheellista arvioida uudelleen ottaen muun muassa huomioon, että maahanmuutto on 1990-luvulta lähtien olennaisesti lisääntynyt, ja maahanmuuttajia on tullut myös silpomisperinnettä harjoittavista maista.

Luonnosteltu naisen sukuelinten silpomisen tunnusmerkistö on varsin pelkistetty: ”Joka poistaa kokonaan tai osittain tai muuten vahingoittaa naisen tai tytön ulkoista sukuelintä, on tuomittava naisen sukuelinten silpomisesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.”

Esitetty rangaistusasteikko vastaisi törkeän pahoinpitelyn rangaistusasteikkoa. Uuden rikoksen tunnusmerkistö näyttäisi kuitenkin täyttyvän jo sillä, että naisen tai tytön ulkoista sukuelintä ”muuten” kuin silpomalla vahingoitetaan. Vahingoittamisena voitaisiin luonnostellun säännöksen sanamuotoon perustuvan tulkinnan mukaan pitää esimerkiksi mustelman, haavauman tai vastaavan suhteellisen vähäisenkin vamman aiheuttamista. Tämä rangaistusasteikon ankaruuteenkin nähden yllättävä tulkintamahdollisuus on nimenomaisesti todettu myös säännöksen perusteluissa (s. 52–53). Perustelujen mukaan silpomisen tunnusmerkistö täyttyisi myös tilapäisen vahingon kuten mustelman tai nirhauman aiheuttamisella sukuelimeen. Pelkkää kivun aiheuttamista esimerkiksi hankaamalla tai nipistämällä ei kuitenkaan perustelujen mukaan katsottaisi säännöksessä tarkoitetuksi muuksi vahingoittamiseksi.

Luonnostellun rangaistusasteikon mukaan minimirangaistus pienenkin mustelman aiheuttamisesta olisi siis vuosi vankeutta. Tältä osin asiaa on harkittava luonnoksen jatkovalmistelussa uudelleen. Nykyisin tahallinen mustelman aiheuttaminen tai muu vastaava teko luettaisiin useimmiten syyksi pahoinpitelynä ja siitä tuomittaisiin mahdollisesti vain sakkorangaistus.

Luonnosteltuun tunnusmerkistöön ei ole esitetty sisällytettäväksi vastaavaa rikoksen kokonaisarviointia koskevaa edellytystä, jota rikoslaisissa yleensä käytetään vastaavan vakavuusasteen rikoksien tunnusmerkistöissä. Kokonaistörkeyttä koskevan edellytyksen lisäämistä tunnusmerkistöön olisi asian jatkovalmistelussa syytä harkita, jotta tunnusmerkistön täyttävät teot (lähinnä ”muu vahingoittaminen”), joissa ei ole kyse kriminalisoinnin varsinaisena kohteena olevasta sukupuolielimen silpomisesta, rajautuisivat tunnusmerkistön ulkopuolelle. ”Muun vahingoittamisen” mahdollista rinnastamista vakavuusasteeltaan silpomiseen tulisi muutenkin lain perusteluissa käsitellä ja arvioida tarkemmin.

Mikäli mustelmien ja nirhaumien aiheuttaminen sukuelimeen täyttäisi luonnostellulla tavalla naisen sukuelinten silpomisen tunnusmerkistön, ajaututtaisiin hankaliin konkurrenssitilanteisiin esimerkiksi sellaisissa valitettavissa tapauksissa, joissa naista tai tyttöä pahoinpidellään niin, että mustelmia aiheutetaan samalla teolla esimerkiksi sekä reisiin että sukuelimiin. Ilmeisesti tällaisessa tapauksessa tekijä tuomittaisiin sekä silpomisesta että pahoinpitelystä yhteiseen rangaistukseen, jonka maksimimäärä olisi 12 vuotta. Vastaavia konkurrenssitilanteita voisi syntyä esimerkiksi seksuaalirikosten yhteydessä. Raakaa esimerkkiä käyttäen yksittäinen tahallinen potku naisen nivusten seudulle saattaisi siis osumakohdasta riippuen olla joko pelkkä pahoinpitely (sakko - 2 vuotta) tai pelkkä naisen sukupuolielinten silpominen (1–10 vuotta) taikka molemmat (1–12 vuotta).

Hallituksen esityksen luonnoksessa on käsitelty vain suppeasti loukatun suostumuksen ja mahdollisen suostumusta koskevan katumuksen merkitystä tilanteissa, joissa ulkoisia sukuelimiä käsitellään uuden rikoksen tunnusmerkistön täyttävällä tavalla kosmeettisista (esim. lävistyksset) tai sukupuoli-identiteettiin liittyvistä syistä asianomistajan nimenomaisesta pyynnöstä. Loukatun

suostumuksen pätevyyden ja pysyvyyden arviointi varsinkin nuorten henkilöiden kohdalla saattaa käytännössä asettaa operaation suorittavan tai nuorta siihen kannustavat tahot hankalaan rikosoikeudelliseen asemaan.

Erilaisten suostumukseen perustuvien luonnostellun uuden rikoksen tunnusmerkistön täyttävien toimenpiteiden suhde hallituksen esityksessä (s. 54) todettuun lähtökohtaan, jonka mukaan naisen sukupuolielimen silpomisessa ”voidaan katsoa olevan kysymys sellaisesta vakavasta ihmisoikeusloukkauksesta, johon ei voida pätevästi antaa suostumusta”, on jäänyt hallituksen esityksen luonnoksessa kaiken kaikkiaan liian suppealle käsittelylle.

Hallituksen esityksen luonnoksessa on suhteellisen ylimalkaisesti todettu (s. 53), että lääketieteellisestä perusteesta tehtyjen toimenpiteiden on katsottu jäävän ”erilaisin oikeuttamisperustein” pahoinpitelysäännösten ja nyt esitettyjen uusien säännösten soveltamisalan ulkopuolelle. Lääketieteellisten toimenpiteiden oikeuttamisperiaatteet liittyvät yleensä kuitenkin juuri loukatun suostumukseen, tai joskus pakkotilatyyppisiin valintatilanteisiin. Viimeksi mainituilla tilanteilla ei tässä yhteydessä kuitenkaan ole relevanssia.

Loukatun suostumuksen merkitystä on asian jatkovalmistelussa syytä tarkastella huomattavasti syvällisemmin kuin toistaiseksi on tehty. Viitataan tältä osin HUS:n hallituksen esityksen luonnoksesta antamaan lausuntoon, jossa on tuotu esiin potentiaalinen tilanne, jossa sukupuoltaan muutettavaksi toivova nuori myöhemmin katu päätöksistään ja kokee tulleen painostetuksi tai ohjailuksi päätöksistään.

## **2. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen valmistelua koskevat kommentit ja huomiot**

Minulla ei ole huomauttamista luonnostellun kriminalisoinnin alaan eikä säännöksen perusrakenteeseen. Säännöksen kytkeminen siihen, mitä törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta on rikoslain 21 luvussa säädetty, vaikuttaa toimivalta ratkaisulta. Luonnostellun tunnusmerkistön 2 momenttiin on sisällytetty myös rikoslain yleiseen osaan sisältyviä elementtejä (yritys, kelvoton yritys, tehokas katuminen) vastaavalla tavalla kuin rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä. Ratkaisu vaikuttaa toimivalta tältäkin osin.

En kuitenkaan pidä tunnusmerkistöön luonnosteltua ilmaisua, jossa tekijä rikoksen tekemistä varten pakottaa tai ”järjestää naista tai tyttöä alistumaan” tekoon, kielellisesti kovinkaan onnistuneena. Luonnoksen perustelujen (s. 56) mukaan järjestämisellä tarkoitettaisiin naisen tai tytön tahtoon vaikuttamista pakottamista vähemmän voimakkaasti siten, että tämä alistuu sukuelintensä silpomiseen.

Järjestää-verbiä käytetään yleensä tavaroiden tai asioiden järjestämisen yhteydessä. Tässä yhteydessä kysymys kuitenkin on henkilön käskemisestä, houkuttelemisesta tai muusta tahallisesta

taivuttamisesta eli siis henkilön tahdonmuodostukseen vaikuttamisesta eri tavoin. Järjestämistä parempi ilmaisu voisi tällaisessa asiayhteydessä olla ”muuten taivuttaa”. Taivuttamista käytetään ilmaisuna jo nyt rikoslain eri säännöksissä (esim. yllytys ja vaalilahjonta) silloin, kun kysymys on henkilöön vaikuttamisesta. Järjestäminen esiintyy ilmaisuna rikoslaisissa myös, mutta toisenlaisissa asiayhteyksissä (esim. uhkapelin tai rahankeräyksen järjestäminen).

### **3. Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat kommentit ja huomiot**

Henkirikosten tutkinta jatkuu pitkään. Ruumis saattaa löytyä vasta vuosikymmenien jälkeen (Airiston murhajuttu), mikä saattaa johtaa tutkinnan uudelleen avaamiseen kuten teknisen tutkinnan kehittyminenkin (Bodom-järven murhajuttu). Yleisen oikeustajun kannalta olisi kestävämpiä, jos vuosikymmenien takaisesta murhasta syytetyn henkilön katsottaisiin oikeudenkäynnissä esitetyn kiistattoman näytön perusteella syyllistyneen tahalliseen henkirikokseen, mutta tekoa ei syytä tai toisesta voitaisi pitää murhana, ja syyteoikeus taposta olisi vanhentunut.

Pidän perusteltuna nyt esitettyä ratkaisua siitä, että taponkaan syyteoikeus ei vanhenisi. Tapon ja murhan rajanveto on hankalaa ja ratkeaa viime kädessä teon yksityiskohtiin perustuvan kokonaisarvioinnin perusteella. Yksityiskohtien aukoton selvittäminen vuosikymmenien jälkeen saattaa olla mahdotonta.

Esitetty muutos ei vaikuttaisi taannehtivasti, joten se tulisi vaikuttamaan vasta pitkällä tulevaisuudessa.

### **4. Lapsensurmaa koskevat kommentit ja huomiot**

Lähtökohtaisesti vastasyntyneen lapsen henkeä tulisi suojata samoilla yleisillä tahallisia henkirikoksia koskevilla rangaistussäännöksillä kuin muidenkin ihmisten henkeä. Synnytyksestä aiheutunut uupumuksen tai ahdistuksen tila, joka on vaikuttanut tekijän käyttäytymiseen, voidaan ottaa huomioon syyntakeisuusarvioinnissa, henkirikoksen luokittelussa ja joka tapauksessa rangaistuksen määräämisessä.

Harvoin sovelletun lapsensurmaa koskevan erityissäännöksen kumoamista koskevaa ehdotusta voidaan pitää perusteltuna.

### **5. Kommentit ja huomiot esitysluonnoksen johdosta muihin lakeihin tehtäviin muutoksiin**

Luonnostellun ankaran rangaistusasteikon perusteella on sinänsä johdonmukaista, että naisen sukuelinten silpomisen tutkinnassa voidaan käyttää vastaavia pakkokeinoja kuin muidenkin rangaistusasteikoltaan vastaavien rikosten tutkinnassa. Viittaa tässäkin yhteydessä kuitenkin siihen, että tunnusmerkistö näyttää luonnostellussa muodossa kattavan niin laajan kirjon tekoja, että

pakkokeinojen käytön oikeutusta on asian jatkovalmistelussa arvioitava ja perusteltava erityisen tarkasti. Mustelman tutkinnassa ei liene kestäviä perusteluja käyttää esimerkiksi telekuuntelua.

## **6. Muut esitykseen liittyvät kommentit ja huomiot**

Ehdotetut säännökset eivät välttämättä juurikaan lisäisi jo nykyisin rangaistavan menettelyn alaa. Pidän kuitenkin varsinkin silpomisen valmistelua koskevaa erityissäännöstä tarpeellisena, koska se antaa luontevan ja täsmällisen rikosoikeudellisen pohjan mahdollisimman aikaiselle puuttumiselle tapahtumiin, jotka ehkä ovat johtamassa tytön silpomiseen.

Erytyssäännökset epäilemättä myös ilmentäisivät nykyistä selkeämmin naisten sukuelinten silpomisen tuomittavuutta ja lisäisivät yleistä tietoisuutta menettelyyn liittyvien perinteiden tuomittavuudesta.

Rangaistuksen mittaamisen koventamisperusteisiin on hiljattain lisätty maininta rikoksen tekemisestä uhrin sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta. Hallituksen esitykseen olisi syytä lisätä arvio luonnosteltujen säännösten ja mainitun koventamisperusteen suhteesta.

Hirvonen Jarmo

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - oikeusasiamies Petri Jääskeläinen,  
esittelijänä EsN Jarmo Hirvonen